

Minnesmärket i Tullhusparken på Dalarö

Till minne av de 30.000 baltiska flyktingar som kom till Sverige 1944 finns ett minnesmärke i Dalarö sedan 2004. Ca 6.500 av flyktingarna tog sin tillflykt till Dalarö.

Minnesmärket "Flykt och Hemkomst" som Haninge kommun genom föreningen Haninge-Haapsalu Vänskapsförening och Södra Skärgårdens Intresseförening, företag och enskilda personer rest i Tullhusparken är utfört av Ursula Schütz. Minnesmärket symboliserar samförstånd länder emellan och utveckling av gemensamma vägar kring utbildning, kultur och forskning.

På en minnesplatta finns orden:

Uppbrott, hopp, längtan, glömska, minne, saknad, liv, framtid → → →

Ord som idag kan ge oss anledning att fundera över nya flyktingars situation.

Bakgrund till flykten

Enligt ett hemligt tillägg till Molotov-Ribbentrop-pakten mellan Tyskland och Sovjetunionen placerades de Baltiska staterna i Sovjetunionens intresseområde. Efter andra världskrigets utbrott annekterades dessa av Soviet. När Tyskland efter Operation Barbarossa ockuperade det Baltiska området kom dessa att betraktas som befriare. När Röda Armén under hösten 1944 började återta området, flydde 20 000 Balter under hösten-vintern bokstavligen i allt som flöt över till Sverige.

Flykten

De flesta flyktingarna tog sig över Östersjön till Gotland och till Stockholms skärgård. En del tog sig även via den finska skärgården över Ålands hav till Upplands och Gästriklands kuster.

Enbart Sandhamns Marinpolisdistrikt fick ta emot Ca 7000

flyktingar. En av dem var konstnären Ilon Wikland som kom i land vid Dalarö.

Många flyktingbåtar var helt olämpliga för att korsa Östersjön under den aktuella årstiden. Somliga var öppna båtar, som nödortfigt täckts med presenningar eller segel som skydd mot vind och överbrytande sjö. Flyktingarna riskerade att bli nedkylda och apatiska.

Det förekom även att flyktingbåtar blev beskjutna med kulspruteeld från flygplan, varvid flyktingar dödades och sårades.

Hur många flyktingar som gav sig iväg, men aldrig kom fram går inte att utröna.

Svenska räddningsinsatser

När båtarna närmade sig den svenska kusten uppstod ett nytt riskmoment, då flyktingarna saknade sjökort och lokalkännedom och lätt hamnade i grunduppfyllda områden. Den under 1942 bildade organisationen "Marinpolisen" som bestod av tullverkets kustbevakning och inkallade militärpolis, fick ofta rycka ut för att möta flyktingbåtarna och lotsa dem i hamn.

Svenska marinen fick i uppgift att söka möta flyktingarna till havs. Detta var dock riskfyllt. Sedan Finland utträtt ur kriget den 19 september och Sovjet därför kunnat svepa upp de tyska minspärrarna i Finska viken kunde Sovjetiska ubåtar på nytt uppträda i Östersjön. Den 9 november förklarade Tyskland hela östra Östersjön som operationsområde där alla fartyg löpte risk att angripas av tyska sjöstridskrafter. För att minska risken för torpedering fick därför sökning ske med jagare som med hög fart och ständigt zick-zackande patrullerade utanför den baltiska kusten.

Bland dessa lyckades jagaren Gävle (Fartygschef B F Thermenius) genomföra flera lyckade bärgningar av flyktingar under hårt väder.

Mottagandet i Sverige

Eftersom det i det krigshärjade östeuropa härjade smittosamma sjukdomar, fick flyktingarna genomgå sanitetsbehandling och placerades därefter i karantän i hastigt iordningställda uppsamlingsläger. Totalt upprättades ett hundratal läger.

Invigning av monumentet

Ilon Wikland, mest känd för sina illustrationer/teckningar till Astrid Lindgrens böcker, blev en av dagens huvudpersoner. Hon var med ombord som rädd och ensam 14-årig flykting och landsteg på Dalarö för 60 år sedan. Den svåra resan och första tiden som flykting har hon berättat om i boken "Den långa, långa resan".

Hon fick ta emot Taube-stipendiet och klippa bandet till minnesmonumentet.

